

Jože Skaza

ŽEPNI PRAVOPIS

za vsakdanjo rabo

*Pravopisna pravila,
slogovni in pravopisni zgledi*

JUTRO

Kazalo

PRAVOPISNA PRAVILA.....	9
PRAVOPIS	11
ČRKE.....	11
MALE ČRKE.....	11
VELIKE ČRKE.....	11
ZAČETNICA	12
IMENA.....	13
OBCNA IMENA.....	13
LASTNA IMENA.....	14
Osebna lastna imena/imena bitij.....	14
<i>Sklanjanje moških imen in priimkov.....</i>	<i>15</i>
<i>Sklanjanje ženskih imen in priimkov.....</i>	<i>16</i>
<i>Svojilni pridevniki iz imen bitij.....</i>	<i>18</i>
Zemljepisna (geografska) lastna imena.....	19
<i>Naselbinska zemljepisna imena.....</i>	<i>20</i>
Večbesedna naselbinska imena.....	20
<i>Nenaselbinska zemljepisna imena.....</i>	<i>20</i>
<i>Oblikoslovne lastnosti tujih zemljepisnih imen.....</i>	<i>22</i>
<i>Najpogostejši vzorci sklanjanja tujih zemljepisnih imen.....</i>	<i>23</i>
<i>Pridevniki na -ski ali -ški iz zemljepisnih imen.....</i>	<i>23</i>
Stvarna imena.....	27
LOČILA	30
Pika.....	30
Tri pike – končno in nekončno ločilo.....	31
Enodelne tri pike.....	31
Dvodelne tri pike.....	31
Vprašaj.....	32
Klicaj.....	33
Vejica.....	34

Podpičje.....	37
Dvopičje	37
Pomišljaj.....	38
Dvodelni pomišljaj	39
Vezej	40
Oklepaj	42
Zaklepaj.....	43
Poševnica.....	43
Dvojna poševnica	43
Narekovaj	44
Opuščaj.....	45
Ponavljaj.....	45
Deljaj	45
Znamenja	46
PREMI GOVOR.....	46
LOČILA PRI CITIRANJU.....	47
PISANJE SKUPAJ OZ. NARAZEN	49
SAMOSTALNIKI	49
PRIDEVNIKI.....	50
ZAIMKI	51
GLAGOLI.....	52
PRISLOVI.....	52
VEZNIKI	53
PREDLOGI.....	54
ČLENKI.....	54
MEDMETI.....	54
KRAJŠAVE.....	55
KRATICE IN KRATIČNA POIMENOVANJA	55
SIMBOLI IN KEMIJSKE FORMULE.....	56
OKRAJŠAVE IN OKRAJŠANKE	57

DELJENJE	57
GLASOVI IN ZVENEČNOST	59
PRILIKOVANJE	59
PREDLOG s/z	60
PREDLOG k/h	60
ZA c, č, j, š, ž STOJI e IN NE o.....	60
DVOJNE ČRKE	61
MEHČANJE	61
J KOT TEŽAVA	61
U ali V	62
POLGLASNIK (ə)	62
DOMAČE IN PREVZETE BESEDE	63
SPOSOJENKE IN PODOMAČENA LASTNA IMENA	63
TUJKE IN POLCITATNA LASTNA IMENA	64
PREVEDENA IMENA	65
KALKI	65
SLOGOVNI IN PRAVOPISNI ZGLEDI	67
NADOMEŠČANJE BESED TUJEGA IZVORA Z USTREZNO RAZLIČICO IN PREVODI BESED	69
PODOMAČEVANJE BESED	76
POMEN BESED	77
BESEDE, KI JIH ZAMENJUJEMO	83
KRAJŠAVE IN RAZVEZAVE	101
OKRAJŠAVE BESED	101
OKRAJŠAVE BESEDNIH ZVEZ	105
KRATICE, RAZVEZAVE IN POMEN	107
POVEJMO PRAVILNEJE	115
RABA čigar, kateri, ki	118

PASIV ALI TRPNIK	119
ZAPOREDJE V STALNIH ZVEZAH	119
RABA PREDLOGOV	119
OBČNO OZ. LASTNO IME	120
NADOMESTNA IMENA.....	120
PRAZNIKI.....	120
SPOL IN ŠTEVILO.....	120
RABA RODILNIKA.....	121
BESEDE NA: -om/-em, -ov, -ev.....	121
PRAVOPISSNO TEŽJE BESEDE	122
BESEDE, KJER POGOSTO MANJKA J.....	122
BESEDE, KJER JE ČRKA J POGOSTO ODVEČ.....	122
BESEDE, KJER JE POLGLASNIK POGOSTO ZAPISAN NAPAČNO.....	122
POLGLASNIK.....	122
ZVEZE S -koli.....	123
ZVEZE Z -ne.....	123
BESEDNE ZVEZE Z VEZAJEM ALI S POMIŠLJAJEM.....	123
GLAGOLNIKI IZ GLAG. NA -eti ALI -iti.....	124
VELELENIKI.....	124
TRPNI DELEŽNIK.....	124
VEJICA PRED VEČBESEDNIMI VEZNIŠKIMI BESEDAMI	125
PISANJE SKUPAJ ALI NARAZEN	125
LITERATURA IN VIRI.....	126

Pravopisna pravila

PRAVOPIS

- a) je knjiga dogovorjenih in uveljavljenih pravil, ki vsebuje tudi slovar;
- b) so pravila o pisavi, rabi črk in ločil, pisanju skupaj in narazen, o deljenju;
- c) je veda, ki išče in ugotavlja najustreznejši način zapisovanja glasov, zlogov, besed, stavkov, povedi.

ČRKE

so dogovorjeni znaki za označevanje glasov. Slovenski knjižni jezik ima 29 glasov in 25 črk. Ločimo **male tiskane** (a, b, c) in **pisane** (*a, b, c*) ter **velike tiskane** (A, B, C) in **pisane** (*A, B, C*) črke.

MALE ČRKE

Z malimi črkami zapisujemo:

- 1 **besede**, vezane v stavke;
- 2 **naslove**, kjer ne upoštevamo pravopisnih zakonitosti, npr. zaradi estetskega videza (na TV, plakatih);
- 3 oznake za **merske enote** (g – gram, m – meter).

VELIKE ČRKE

Z velikimi črkami pišemo:

- 1 **naslove**;
- 2 **besede**, ki jih želimo poudariti;
- 3 običajno **kratice** (RK/Rdeči križ);
- 4 enočrkovne **kemijske simbole** (K/kalij) in **formule** (H₂O/voda) ...

Sklanjanje ženskih imen in priimkov

	Ime	Priimek
-a	Ana, Ane, Ani, Ano, (o) Ani, (z) Ano	Trdina, Trdina, Trdina, Trdina, (o) Trdina, (s) Trdina ali <i>Trdina, Trdine, Trdini, Trdino, (o) Trdini, s Trdino</i>
Ø	Karmen, Karmen, Karmen, Karmen, (o) Karmen, (s) Karmen	Puh, Puh, Puh, Puh, (o) Puh, (s) Puh

Pri osebah ženskega spola sklanjamo:

- **imena, ne pa priimkov na soglasnik:** Tina Pihler, Tine Pihler, Tini Pihler ...;
- **imena in priimka na -a:** Mina Vagaja, Mine Vagaje, Mini Vagaji ...;
- **določila pred osebnimi imeni, priimkov na soglasnik pa ne:** gospa magistrica Olga Kumer, gospe magistrice Olge Kumer, gospe magistrici Olgi Kumer ...;
- **imena, priimkov pa ne, tudi če jih je več v imenovalni zvezi:** Vida Lap Vandu, Vide Lap Vandu, Vidi Lap Vandu ...; Vesna Novak - Primic, Vesne Novak - Primic, Vesni Novak - Primic ...

Pri ženskih osebah je neuradno v rabi pridevniška oblika priimka: Ana **Veselinova**, gospa **Peternelova**.

5 imena za prebivalce:

- držav in dežel: **Slovenec**, **Maročanka**, **Egipčan**, **Čečen**, **Velikobritanec**, Ekvatorialna Gvineja – **Ekvatorialni Gvinejec**, Gvineja Bissau [bisav] – **Bissauec**, Dolnja Avstrija – **Dolnjeavstrijec**;
- pokrajini: **Savinjčan**, **Korošica**, Camargue [kamarg] – **Camaržan**, Dolnja Lužica – **Dolnjelužičan**, Goriška brda – **Bric**, **Brika**, **Brici**;
- in naselji: **Ptujčan**, **Münchenčan** [minhenčan], Calgary [kelgeri] – **Calgaryjčan**, **Slovenjgradčan**, **Sanremčan**, Cortina d'Ampezzo [kortina dampeco] – **Cortinodampečan**, Čatež ob Savi – **Čatežan**, Dar es Salaam [dar es salam] – **Daressalaamčan**, Garmisch-Partenkirchen [garliš-partenkirhän] – **Garmisch-Partenkirchenčan**, Gozd - Martuljek – **Gozdmartuljčan**.

OBRAZILA ZA MOŠKI SPOL	-an, -čan, -ec, -ar
	- iz imen pokrajin in držav: -ec
OBRAZILA ZA ŽENSKI SPOL	-an, -čan, -ka

Najpogostejši vzorci sklanjanja tujih zemljepisnih imen

- 1 Imena na govornjeni **-é, -e, -i, -u** daljšamo z **j**: Lomé, Lomé**ja**, nad Lomé**jem**; Harare, Harare**ja**, nad Harare**jem**; Lahti, Lahti**ja**, nad Lahti**jem**; Baku, Baku**ja**, nad Baku**jem**.
- 2 Slovanska imena, ki jih čutimo **kot pridevnike**, daljšamo z **-ega**: Gorki, Gork**ega**, nad Gorkim; Jastrebarsko, Jastrebarsk**ega**, nad Jastrebarskim.
- 3 Če se **y** izgovori kot **i**, se za njim piše **j** (osnova se podaljšuje z **-j**): Sydney [sidni], Sydney**ja**, nad Sydney**jem**; Bellary [bel ari], Bellary**ja**, nad Bellary**jem**.
- 4 Za imeni, katerih osnova se konča na govornjeni **-j, -c, -č, -š, -ž, -dž** pišemo **-em** in ne **-om**:
Doboj, nad Dobo**jem**; Linz [linc], nad Linz**em**; Gospić [góspič], nad Gospić**em**; Poreč, nad Poreč**em**; Greenwich [grinič], nad Greenwich**em**; Tikveš, nad Tikveš**em**; Garmisch [garmiš], nad Garmisch**em**; Limoges [limož], nad Limoges**em**.

Pridevniki na -ski ali -ški iz zemljepisnih imen

Lahko jih tvorimo po naslednjih vzorcih:

- 1 osnova na govornjeni zvočnik **l, lj, r, m, n, nj, v, j**: Abuja, Ancona [ankona], Badenj/Badnja, Bitnje/Bitenj, Črnomelj/Črnomlja, Dol, Duplje, Fram, Harkov, Kartum, Kiel [kil], Koper/Kopra, Kranj, Lipoglav, Ljutomer/Ljutomera, Nottingham [notingem], Piran, Polje ob Sotli, Tomaj, Tomišelj/Tomišlja – abuj**ski**, ancon**ski** [akonski], badenj**ski**, bitenj**ski**, črnomelj**ski**, dols**ski**, dupelj**ski**, fram**ski**, harkov**ski**, karthum**ski**, kiel**ski**, kopr**ski**, kranj**ski**, lipoglav**ski**, ljutomers**ski**, nottingham**ski**, piran**ski**, polj**ski**, tomaj**ski**, tomišelj**ski**;
- 2 dvojne soglasnike v tujih lastnih imenih pred **-ski** poenostavljamo:
 - mehka **n** ali **l** pišemo z **nj** ali **lj**; Sevilla [sevilja] – sevil**jski**, Marseille [marsej] – marse**jski**;
 - mehki **j** pišemo z **j**: Bologna [bolonja] – bolon**jski**;
 - dvojne **ff, ll, nn, pp**, pišemo z enim **f, l, n** ali **p**: Cardiff [kardif] Cannes [kan], Halle, Bonn, Lausanne [lozán], Dieppe [djep] – cardif**ski**, can**ski**, hal**ski**, bon**ski**, lausan**ski**, diep**ski**;
- 3 imena, ki se končajo na **-rje, -vje**: Zagorje, Mozirje, Šmarje (ed./mn.), Lutrje (ed./mn.), Gorje, Kočevje, – zagor**ski**, mozir**ski**, šmar**ski**/šmare**nski**, lutr**ški**, gorj**anski** (iz Gorjanec), kočev**ski**;

LOČILA

KONČNA LOČILA

Pika

je **končno ločilo** izjavnih, tj. pripovednih povedi. Uporabljamo jo, kadar kaj mirno **ugotavljamo, zanikamo, sporočamo, domnevamo, ukazujemo, želimo** itd.

Stičnost

Pika je predvsem levostično ločilo; to pomeni, da med zadnjim znakom in piko ni presledka.

Skladenjska raba

Pika zaključuje

- 1 enostavne pripovedne povedi:** Na sestanku bodo predstavili zaključno poslovno poročilo.;
- 2 večstavne povedi:**
 - **podredja, če je glavni stavek pripovedni:** Predsedujoči je izjavil, da je letošnji dobiček večji za deset odstotkov.;
 - **priredja, če je zadnji neodvisni stavek pripovedni:** Podjetje posluje pozitivno, zato širi svojo dejavnost v sosednje države.;
 - **naštevane enote v vrstičnem naštevanju, če so enote ločene z vejicami:**

Vrste vlakov: – potniški vlak,
– vlak eurocity,
– vlak intercity.

Če enote niso ločene z nekončnimi ločili, na koncu ni pike.

Neskladenjska raba

Pišemo jo pri izražanju:

- 1 časa:** 13.25, 9.00, ob 9. uri;
- 2 denarja** (ločevanje večjih denarnih enot od manjših): 654.826 EUR/€ ali 654.826,00 EUR/€;
- 3 okrajšav:** g. (gospod), str. (stran), Mercator, d. d. (delniška družba);
- 4 vrstilnih števnikov:** 103. – stotretji, četrtek, 25. 8. 2004, Friderik II., 3. nadstropje, 70. leta 19. stoletja;

- 4 **za označevanje sestavin delov besed:** (pravo)pisen,
(Ne)Ljubljančan, profesor(ica);
- 5 **za prikaz virov:** Prijavljam se na razpisano delovno mesto (Delo, 14.
8. 2004, stran 18) strojnega tehnika.

Neskladenjska raba – Z oklepajem označimo:

- 1 **posege v tuje besedilo:** V poglavju Ločila /.../ obravnavamo
skladenjsko /.../ in neskladenjsko rabo;
- 2 **dele matematičnih operacij:** $2 \times 3 (-7) = -42 \dots$

Zaklepaj

je **znak**, ki **zaklepa** npr. besedo, številko, stavek z zadnje – desne strani.
Najpogosteje ga rabimo pri naštevaju: Na papirus so pisali:

- a) z gosjim peresom,
b) s prirezano trsteno paličico,
c) z dletom.

Poševnica

Drugi izraz za poševnico je poševna črtica. Ločimo stično poševnico, ki jo pišemo med dvema besedama (Izola/Isola), in nestično poševnico, ki se rabi za zaznamovanje delov priredja (Peli so / in se veselili.) ali vrstic v pesmi (Bila je goska, / ki je rekla goski, / da je goska.).

Rabimo jo:

- 1 **v pomenu ali:** Celovec/Klagenfurt, na/v vodi, nedoločnik/infinitiv;
- 2 **za označevanje del enega in drugega:** šolsko leto 2004/2005 ;
- 3 **za izražanje ulomljeno oz skozi:** $25/5 = 5$, dopis št. 27/99;
- 4 **za označevanje delov besed:** lip/-a, -e, -i ...; piš/-em, -eš, -e ...;
- 5 **za označevanje verzov:** Z mislimi, / ki ne mislijo, / z gibi, / ki bil je del njih, / plul je na valu v neskončne sanje.

Dvojna poševnica

Dve poševni črtici razmejujeta kitive: Besede so hitele, / brzele so v noč.
// Tema je zagrnila misli, / nastal je molk, / neskončna tišina.

Znamenja

Namen grafičnih znamenj je, da z njimi kaj označimo, ločimo in poudarimo. To so npr. pika, kljuka, črtica, krožec ipd. Ločimo:

1 ločevalna znamenja nad črkami: á, ê, ì, ò, ú, ñ, ö, å, ë;

2 znamenja pri glasbi: ♪ ♫ #;

3 matematična znamenja: + - x : / = a² 30° & √;

4 znamenja pri logiki: ≠ ≤ ≥;

5 znamenja pri meritvah: 5 % 37,2 °C -10°;

6 znamenja v pravopisu:

*zmagati koga *premagati ga* (**zaznamuje prepovedano**), pri °njemu *pri njem* (nepravilno v knjižnem jeziku), borba → *boj* (kar je levo od nestične puščice, je odsvetovano; desno je boljše), okrogli oklepaj (**zaznamuje ustrezno domačo vzporednico prevzeti besedi**): dialekt (narečje), lomljeni oklepaj (**zaznamuje sicer ustrezno, vendar manj pogostno vzporednico prevzeti besedi**): bibliofil <knjigoljub>, pokončni oklepaj (**zaznamuje splošno pomensko uvrstitev besede ali besedne zveze**): kamničan prakt. sp. |avtobus|, XXXXX (**pomeni ležeči tisk, zaznamuje pa nevtralnno besedo**) kontejner *zabojnik*;

7 izpostavna znamenja: Mladinski časopis PIL¹ berejo najstniki. ¹*Pisani list*, Engelbert (*1920, †1999) (**zvezdica v pomenu 'rojen', križec v pomenu 'umrl'**), sam₄ (**samostalnik v tožilniku**), ⁴Slovenski pravopis (**četrti izdaja**).

PREMI GOVOR

je vrsta poročanega govora, pri katerem se besedilo **prvotnega govora ne spreminja (dobesedni navedek)**, dodan mu je **spremni stavek**. **Dobesedni navedek** je natančen zapis povedanega, izrečenega. V pisavi ga zapišemo med narekovaji. **Spremni stavek** spremlja dobesedni navedek. Prepoznavamo ga po glagolu rekanja.

Ločila v premem govoru

- Spremni stavek: »Dobesedni navedek.**!?** ...«
- »Dobesedni navedek,**!?** ...« spremni stavek.
- »Dobesedni,**!?** ...« spremni stavek, »navedek.«

Položaj spremnega stavka in premega govora

- 1 Spretni stavek pred dobesednim navedkom:** Rekel je: »Moram v službo.« – Mama se je razjezila: »Takoj spat! In nobene besede več, Jan!«
- 2 Spretni stavek za dobesednim navedkom:** »V službo moram,« je rekel. – »Takoj spat! In nobene besede več, Jan!« se je razjezila mama.
- 3 Spretni stavek v dobesednem navedku:** »Zvečer,« je rekel, »pridem pote.« – »Takoj spat!« se je razjezila mama, »in nobene besede več, Jan!« ali »Takoj spat!« se je razjezila mama. »In nobene besede več, Jan!«

LOČILA PRI CITIRANJU

Citat – dobesedna navedba tujega besedila, ki ga označimo z narekovaji ali s posebnim tiskom. Jezikovna modernizacija ni dovoljena. Najbolje je prepisati vse (od interpunkcije /ločil/) do akcentuacije /naglasov/), opombe pa napišemo v oklepaju; še bolje pa je, da takšen citat označimo z izpostavnim znamenjem in pod črto na koncu strani napišemo opombo (na stran največ 3 zvezdice kot izpostavna znamenja; če je opomb več, jih številčimo – izpostavne številke).

Ločimo:

- 1 citat:** Dovolite, da zaključim svoje besedičenje z »največ sveta otrokom sliši slave /.../«;
- 2 citat v citatu:** Ob prejemu Delovega Zlatega lista za leto 2004 so v Termah 2000 poudarili, da njihova »ustreznost gesla 'Kjer noben dan v letu ni izgubljen' želi prepričati vse obiskovalce /.../ zdravilišča«, da so na pravi poti in da jih priznanje zavezuje k še boljši ponudbi.

Kdaj citirati?

Načeloma naj velja, kadar:

- uporabimo zamisli (ideje), ki so delo drugega avtorja;
- dobesedno navajamo besede drugih avtorjev;
- želimo pokazati spoštovanje do dela, o katerem teče beseda;
- kaj razlagamo z drugimi besedami.

KRAJŠAVE

delimo na:

- **kratice** (krajšave, ki nastanejo tako, da krnimo večbesedno zvezo, nato pa njene ostanke sklopimo): R(deči) k(riž) – RK, (n)ogometni (k)lub – NK, R(epublika) S(lovenija) – RS;
- **kratična poimenovanja** (prvotno kratice, ki zaradi pogoste rabe in zaradi podobnosti s pravimi besedami postanejo besede): Dinos iz D(ajmo) i(ndustriji) n(azaj) o(dpadne) s(urovine), Tosama iz To(varna) sa(nitetnega) ma(teriala), aids [ajts] iz angl A(cquired) I(mmune) D(eficiency) S(yndrome) in pomeni sindrom pridobljene imunske pomanjkljivosti, laser iz angl. l(ight) a(mplification by) s(timulated) e(mission of) r(adiation), v prevodu pomeni ojačanje svetlobe s stimulirano emisijo žarčenja, Nato iz angl. N(orth) A(tlantic) T(reaty) O rganization) = Severnoatlantska obrambna organizacija;
- **simbole** (dogovorjene črke za označevanje določene stvari, za okrajšanimi deli ni pik): m za meter, kg za kilogram, S za sever, S za žveplo iz lat. sumphor;
- **formule**: HCl (klorovodikova/solna kislina), H₂O (voda);
- **okrnjenke** (kratke oblike): Črt za Črtomir;
- **okrajšave in okrajšanke** (pogosto rabljene splošno znane okrajšane besede ali /stalne/ besedne zveze, za okrajšanimi deli so pike): g. za gospod, prof. za profesor/profesorica, npr. za na primer, tl. za tisočletje, t. l. za tega leta, r. v Lj. za rojen v Ljubljani.

KRATICE IN KRATIČNA POIMENOVANJA

v glavnem pišemo z velikimi tiskanimi črkami in so moškega spola ednine, izjema so kratice na nenaglašeni -a, ki so ženskega spola, redke so v množini. Za okrajšanimi deli ni pik. Ločimo tiste iz:

- 1 občnoimenskih poimenovanj**: KK, KK-ja ali KK, – [kəkə] (m) – košarkarski klub, TV, TV-ja in tv, tv-ja [teve teveja] (m) – televizija, DDV, DDV-ja tudi DDV, – [dedeve -eja] (m) – davek na dodano vrednost, SIT, – (m) – do leta 2007 denarna enota Republike Slovenije | slovenski tolar | ali sit, sita – prakt.sp. – slovenski tolar, EUR, – [euər] (m) – denarna enota Evropske monetarne unije, GSM, GSM-a tudi GSM, – [geesem -ema] (m) – prenosni telefon;
- 2 lastnoimenskih poimenovanj**:
 - **na soglasnik, ki so nesklonljive**: AA, – (m) – Adria Airways, SLO, – [slo in sələo] (m) – Slovenija, SI, – [səi in esi] (m) – Slovenija

OKRAJŠAVE IN OKRAJŠANKE

tvorimo iz:

- 1 ene besede:** *r.* – razred; rojen, *c.* – cesta; citiran |dobesedno naveden|, *d.* – desni, *s.* – sever; sestra; sekunda; srednji; srednjega spola; *stol.* – stoletje; *st.* – starejši; stolpec; *St.* – Stari; Sanct/Sankt |sveti|, *fa.* – firma; *fr.* – francoščina ali francoski ali frank; *ps.* – psevdonim;
- 2 večbesedne zveze** (Pišemo jih s presledkom.): *b. p.* – brez posebnosti, *dr. F.* Prešeren – doktor France Prešeren, *t. i.* – tako imenovani, *d. d.* – delniška družba, *n. d.* – navedeno delo, *p. p.* – poštni predal, *P. P.* ali *P. p.* – pripisano pozneje, *P. S.* – post scriptum |pripis|, *a. a.* – ad acta |k spisom, aktom; v arhiv|, *a. c.* – a conto |na račun|, *A. M.* – air mail |letalska pošta|;
- 3 zloženske** (Pišemo jih brez presledka.): *l.r.* – lastnoročno, *lit.zg.* – literarnozgodovinski, *slov.-nem.* – slovensko-nemški (slovar), *ddr.* – dvojni doktor;
- 4 splošno znane okrajšave:** *itd.* – in tako dalje, *idr.* – in drugo, *ipd.* – in podobno, *npr.* – na primer, *tj.* – to je, *jsl.* – južnoslovanski;
- 5 računalniškega izrazoslovja:** *.bmp* – format za slike v Windows sistemu, *.flc* – format za animacijo, *.gif* – format za slike: *.gif* (Graphics Interchange Format), *.jpg* – format za slike, *.mid* – format za zvok, *.tar* – okrajšava za kodiranje in stisnjene datoteke, *.wav* – format za zvok, *.zip* – okrajšava za kodiranje in stisnjene datoteke, *.doc* – okrajšava za dokument.

DELJENJE

Kadar večzložne besede na koncu vrstice ne moremo izpisati cele, en njen del prenesemo v naslednjo vrstico; za prvim delom pišemo vezaj. Če moramo deliti ob vezaju, ga prenesemo v naslednjo vrstico.

Načini deljenja:

- 1 enozložnih besed ne delimo:** brv, črv, smrt, daj, vem, smo, črn, lep, trd, tri, šest, sto;
- 2 večzložne besede** delimo po zlogih: bar-va, ko-rak, li-pa, sre-ča, po-piti/popi-ti, stre-či, ve-sel, po-trpežljiv/potr-pežljiv/potrpe-žljiv, se-demnajst/sedem-najst, vr-ba, tr-nje, kr-stiti/krsti-ti, stre-či, vr-zi, čr-viv, po-trt (Zlog je lahko samo pisen, če se npr. njegov e ne izgovarja: Racine [rasin].);

3 **soglasnik med dvema samoglasnikoma** prenesemo v naslednjo vrstico: de-lo, to-lovaj/tolo-vaj, pi-sati/pisa-ti, re-sen, ža-losten/žalo-sten, tri-najst, tri-deset/tride-set;

4 **sklop soglasnikov:**

izgovorljivi soglasniški sklop med dvema samoglasnikoma prenesemo v novo vrstico v celoti ali pa samo tisti del, ki je lahko izgovorljiv: ces-ta/ce-sta, Bis-trica, Bist-rica, ka-šča/kaš-ča, po-lje/pol-je, se-strična/ses-trična/sest-rična, pi-skati/pis-kati, vre-ščati/vreš-čati, pe-ščen/peš-čen;

• **neizgovorljivi soglasniški sklop:** ban-ka, konj-ski, sosed-ski, pol-ka, po-horski/poh-orški/pohor-ski/pohors-ki, vr-sta/vrs-ta, balt-ski, škor-nja/škorn-ja (neusrezno: ba-nka, ko-njski, kon-jski, sese-dski, po-lka, poho-rski, v-rsta, bal-tski/ba-ltski, ško-rnja);

• **sklop iz dveh enakih soglasnikov** delimo na mestu enakih glasov, drugega prenesemo v novo vrstico: od-dih, iz-ziv, od-tok, iz-stop;

5 **sestavni deli** (besede delimo na sestavnih delih):

- **predpona:** od-hod, se-stop, po-pis;
- **pripونا:** pisa-ti, vre-či, pas-ti, postre-či;
- **medpona:** kih-ni-ti;

6 **črkovnih sklopov, ki označujejo en glas**, ne delimo: Ma-džarska, Fi-scher [fišer], Ma-cha [maha], Goe-the [gete], Coo-per [kupər];

7 **dva govornjena samoglasnika delimo:** po-užiti, ide-alen, Mari-anne;

8 **dve enaki črki delimo:** Han-nover [hánovər], Hac-quet [ake], Es-sen;

9 **besede z vezajem:**

Avstro-Ogrska	črno-bel	družbeno-ekonomski	bosansko-hercegovski
Avstro-Ogrska	črno-bel	družbeno-ekonomski	bosansko-hercegovski

Besednega sklopa s številko ali črko ne delimo: 50-letni, C-vitamin, TV-program ...

10 **črkovnih kratic ne delimo:** RKS, AGRFT, SAZU;

11 **številke ne delimo, izjema le ob vezaju**, tako da vezaj prenesemo tudi v novo vrstico: najprej 67800-80-, nato pa -99 in neskladenjski poševnici, ki jo ponovimo v novi vrstici: najprej 2004/, nato pa /05;

12 **besede in poševnica:** najprej Koper/, nato pa Capodistria, pri čemer poševnice ne ponovimo v novi vrstici;

DOMAČE IN PREVZETE BESEDE

Prevzete besede so tiste, ki so v naš jezik prišle iz drugih jezikov, npr. avto, peugeot [pežo], taksi, adaggio, bolero; Washington [vašington], Beethoven [betoven], Baumax [baumaks], Bolero.

SPOSOJENKE IN PODOMAČENA LASTNA IMENA

Prevzete občnoimenske besede v glavnem pisno podomačujemo po približno domačem izgovoru, imenujemo jih **sposojenke**:

avba < ^{nem.} *Haube*, taksi < ^{angl.} *taxi*, tabla < ^{lat.} *tabula*,
ekspres < ^{it.} *espresso* / ^{angl.} *express* / ^{lat.} *expressus*, ekspozice < ^{fr.} *exposé*
|poročilo|, montaža < ^{fr.} *montage* |sestavljanje|.

Podomačene lastnoimenske besede imenujemo tudi **podomačenke**: Azija < *Asia*, Rim < *Roma*, Varšava < *Warszawa*.

Svoje ime imamo npr. za Wien Dunaj.

Podomačena tuja lastna imena dobijo domačo obliko, delimo pa jih v naslednje skupine:

1 imena bitij:

- **imena grško-rimskega sveta**: Platon, Horacij, Kristus;
- **vladarska**: Habsburžani, Burboni;
- **svetniška imena**: Frančišek Asiški;
- **imena in priimke**: Aleks, Karmen, Sandi; Dvoržak, Kalvin, Luter, Petrarka, Švajger;
- **prebivalska**: Budimpeščan, Grk, Parižan;
- **imena iz nelatiničnih pisav** (izjema hrvaščina, srbščina – ohranjen ć in đ): Kairčan, Moskovčan, Indijec, Šenjanžan < Šenjang |kitajsko mesto|, Tokijčan < Tokio |glavno mesto Japonske|, Stefanović, Đurđulov [djurdjulov];

2 imena zemljepisnih danosti (V poštnem prometu uporabljamo uradna krajevna imena: Wien |Dunaj|, Monfalcone [monfalkone] |Tržič|, Pula |Pulj|, Rijeka |Reka|, Italia |Italija|. Na narodnostno mešanih območjih so poleg slovenskih imen tudi imena v jeziku ustrezne narodnosti: Piran/Pirano, Lendava/Lendva. Zamenjan vrstni red velja za ozemlja zunaj Slovenije: Trieste/Trst.):

- **držav in pokrajin**: Anglija, Slovaška, Kalifornija, Provansa, Vels;
- **imena celin, polotokov in otokov**: Avstralija, Jukatan, Baleari, Havaji, Sardinija, Sumatra;
- **imena vodá**: Atlantik, Baltik, Ren, Misisipi, Titikaka;

Slogovni in pravopisni zgledi

NADOMEŠČANJE BESED TUJEGA IZVORA Z USTREZNO RAZLIČICO IN S PREVODI BESED

1

Občnoimenska poimenovanja, prevzeta iz tujih jezikov, praviloma pisno podomačujemo.

2

Besede tujega izvora nadomestimo, če ustrezne obstajajo, s slovenskimi različicami.

3

Besede iz nelatiničnih pisav (izjema cirilska pisava južnoslovanskih narodov) slovenimo.

4

Zloženke tujega izvora slovenimo tako, da:

- **določilno besedo spremenimo v pridevnik:** *radijska postaja*;
- **jo opišemo:** *avtoolje avtomobilsko olje*;
- **postavimo temeljno besedo spredaj, določilno pa za njo – pišemo jo narazen:** *alfažarki žarki alfa*;
- **upoštevamo, če sta obe sestavini tujega izvora, tedaj ne veljajo prej navedena pravila:** *fotoreporter, kinodvorana ...*

A

- **abstinirati se** *vzdržati se česa, ne se udeležiti, ne sodelovati v/pri čem, držati se ob strani, ne uživati*
- **afiniteta** *sorodnost, podobnost*
- **afirmirati se** *uveljaviti se, utrditi, potrditi svojo veljavo, doseči priznanje*
- **akceptirati** *s soglašanjem sprejeti, privoliti v kaj, pritrčiti čemu, soglašati s čim*
- **akreditivi** *poverilna pisma, pooblastilne listine*
- **aktivnost** *delavnost, podjetnost, prizadevnost*
- **aktualnost** *sedanjost, sodobnost, nujnost, pomembnost*
- **ambicija** *želja po uveljavljanju/uspehu*

BESEDE, KI JIH ZAMENJUJEMO

A

adresar : adresat : adresant

- **adresar** *seznam naslovov, imenik*: vpis naslovov poslovnih partnerjev v svoj adresar
- **adresat** *naslovljenec, naslovník, prejemnik pošiljke*: adresat ni prejel pošiljke
- **adresant** *odpošiljatelj, kdor odpošlje pošiljko*: adresant je zapisal nečitljiv naslov

afekt : efekt

- **afekt** *zelo močno, kratkotrajno čustvo*: v afektu |razburjenju| kaj storiti, npr. udariti koga, ne da bi se tega takoj zavedal ...
- **efekt** **1** *učinek, posledica*: končni učinek naporenega vzpona je ... **2** *delovni učinek*: po dveh urah trdega dela je rezultat efekten |perfekten/odličen/zelo dober/nad pričakovanji| ... **3** *posnetki npr. raznih glasov barv, svetlobe ...*: efekt |učinek| posnetih ptičjih glasov je bil odličen, efekt |učinek| rumene barve na sliki je presunljiv, efekt |učinek| mavrične svetlobe je jamarje navdušil

aktiv : aktiva

- **aktiv** *v jezikoslovlju tvornik, tvorni način|glagolski način, ko je osebek nosilec dejanja|*: pretvori pasiv v aktiv
- **aktiva** *v bančništvu premoženje, v vojski službujoči del vojske*: banka je zmanjšala aktivo

alpinec : alpinist

- **alpinec** **1** *v športnem žargonu alpski smučar*: naši alpinci v švicarskih Alpah **2** *italijanski vojak* |it. alpino iz lat. alpis gora|, *tudi alpski lovec*: na Soški fronti so se bojevali alpinci z avstrijskimi vojaki
- **alpinist** |iz lat. alpis gora| *kdor se ukvarja s planinstvom* |manj razširjeni izraz gornik|

anglofil : anglofob

- **anglofil** *kdor se navdušuje za angleško politiko ali kulturo* – že v srednji šoli je bil anglofil
- **anglofob** *kdor je nasproten angleški politiki ali kulturi* – Francine, francoska študentka, je anglofobinja

POVEJMO PRAVILNEJE

B

- **baviti se** *ukvarjati se*

Č

- **čas: med tem časom** *medtem*, **od časa do časa** *občasno*, **v času dopusta** *med dopustom*, **v času obiska** *med obiskom*, **v času od ... do ...** *od ... do ...*, **v času vladanja** *med vladavino*, **v doglednem času** *kmalu, skoraj*, **v jesenskem času** *jeseni/ v jeseni*, **v poletnem času** *poleti*, **v spomladanskem času** *spomladi*, **v zimskem času** *pozimi*
- **čast imam** *v čast mi je, v čast si štejem, čast mi je; čast imam sporočiti* *čast mi je sporočiti*
- **častiti** *gostiti, pogostiti s kavo, ponuditi pijačo*
- **častna reč** *častna beseda*

D

- **dobrososedski odnosi** *dobri sosedski odnosi*
- **dobropis** *nadomestimo z besedno zvezo **vpis v dobro***

G

- **globoka tema** *trda, gosta tema*
- **globoko prepričan** *trdno prepričan*
- **globoko v gozdu** *daleč v gozdu*
- **globoko zaskrbljen** *hudo, močno, resno zaskrbljen*

I

- **imeti smisel za otroke** *zna ravnati z otroki*
- **izdreti komu kaj**, npr. zaradi zobobola zob - **izdrť zob** = izruvan zob
- **izostati: izostal je iz šole** *ni prišel k pouku*, **izostanek iz pouka** *izostanek od pouka*
- **izpis od dne 10. marca** *izpis z dne 10. marca*
- **izpostaviti ima negativni prizvok, zato rajši poudarimo, podčrtajmo, naglasimo, postavimo v ospredje ipd.**

K

- **koristiti priliko** *uporabiti, izkoristiti priložnost*

M

- **med štirimi očmi** *na štiri oči*
- **med tem časom** *medtem*

OBČNO OZ. LASTNO IME

- Kadar se imena podjetij, firm in znamk ipd. rabijo kot vrstno ime izdelka, se pišejo z malo začetnico, npr.: *Pelje se s fiatom.*
- Kadar se imena podjetij, znamk ipd. uporabljajo kot imenovalni prilastki k imenom tehničnih predmetov/izdelkov, se pišejo z veliko začetnico. Npr.: *avto tovarne Fiat.*

NADOMESTNA IMENA

Nadomestna zemljepisna imena pišemo z veliko začetnico.

- Obala: *Grem na Obalo/Slovensko primorje/Primorsko.*
- Otok/Velika Britanija: *Prebivalci Otoka so Otočani/Britanci.*
- Velika luža/Atlantski ocean: *Čez Lužo je odplul.*

PRAZNIKI

Imena praznikov, spominskih dni, koledarskih obdobij, zgodovinskih dogodkov itd. so vrstna imena in jih pišemo z malo začetnico, izjema Prešernov dan, Marijino vnebovzetje – torej praznikov, ki se začenjajo z osebnim lastnim imenom ali s svojilnim pridevnikom iz osebnega lastnega imena.

- **gregorjevo** – *posamostajljene svojilne pridevnike iz imen kot poimenovanja za določene dneve in praznike pišemo z malo začetnico; podobno še: jurjevo, jožefovo, silvestrovo ...*
- **slovenski prazniki:** binkošti, božič, dan državnosti, dan reformacije, dan samostojnosti, dan spomina na mrtve, dan upora proti okupatorju, kulturni praznik (8. februar, Prešernov dan), Marijino vnebovzetje, novo leto, praznik dela, velika noč, velikonočni ponedeljek ...

SPOL IN ŠTEVILO

- Spol določimo po vzorcu:

	Moški spol	Ženski spol	Srednji spol
Ednina (JE)	korakØ JE lepØ	lipA JE lepA	mestØ JE lepØ srcE JE lepØ
Dvojina (STA)	korakA STA lepA	lipl STA lepl	mestl STA lepl srcl STA lepl
Množina (SO)	koraki SO lepl	lipE SO lepE	mestA SO lepA srcA so lepA

VEJICA PRED VEČBESEDNIMI VEZNIŠKIMI BESEDAMI

- Kadar stoji večbesedni veznik na začetku povedi, med njegovimi deli vejice ne pišemo; vejico pišemo le med odvisnim in glavnim stavkom: *Medtem ko so počivali, so vlomili v garažo.*
- Kadar stoji večbesedni veznik za glavnim stavkom, vejico pišemo le pred prvim veznikom: *V garažo so vlomili, med tem ko so počivali.*
- Če **med tem** v začetku povedi zaradi pomena pišemo narazen, potem: *Med tem, ko ste spali, so vlomili v garažo.*
- Vejica je lahko pred prislovom ali za njim, odvisno od pomena: *Bolna je tako, da ne more v šolo. - Dela se je nabralo, tako da ga komaj opravimo do noči.*

PISANJE SKUPAJ ALI NARAZEN

- **avto bomba** - *avto kot bomba*: ne mislimo na avto in bombo, zato ne pišemo med besedami vezaja; podobno še: čebela matica, ptica selivka, mati samohranilka, učitelj pripravnik ...
- **avtokamp** | *Kateri kamp?* | - *avto/avtomobilski kamp*: samostalniške zloženke iz podredno zloženih podstav pišemo skupaj ...
- **cestnoprometen** - pridevnik je iz podredne besedne zveze *cestni promet*; podobno še: državnozbornski, požarnovarstveni, sodnomedicinski, visokošolski, znanstvenoraziskovalni, zunanjepolitični, zemljiškoknjižni ...
- zveze prislova in samostalnika ter pridevnika pišemo narazen: **prijetno dišeč** (*kako dišeč*), **nevarno hiter** (*kako hiter*), **sodno znan** (*kako znan*)
- **naglas ga je izdal, da je Dolenjec**; beri **na glas** ali beri **glasno** ali **govoril je na ves glas**
- **mati samohranilka**: *podredna besedna zveza, ki jo razvežemo v mati*, ki je samohranilka; podobno še: kuhar pripravnik, delavec kovinar, nogometaš branilec, slikar portretist ipd.
- **pisanje barv**: **1** nianse pišemo skupaj oz. narazen - *temno siv/temnosiv, svetlo moder/svetloder* | **PRIPOROČILO** - **PISANJE NARAZEN** | **2** če lahko razvežemo besedno zvezo s kot - *čokoladno rjav = rjav kot čokolada* - potem pišemo narazen **3** priredne zveze pišemo z vezajem: *belo-modra-rdeča tribarvnica - tribarvnico sestavlja belo, modro in rdeče polje*

Jože Skaza

ŽEPNI PRAVOPIS

za vsakdanjo rabo

Oblikovanje in prelom:

ONZ Jutro

Izdalo in založilo:

Založništvo JUTRO, Jutro d.o.o., Ljubljana

Zbirka MOJ JEZIK:

Jože Skaza

PRAVOPIS, priročnik z vajami

Marta Pavlin

OBLIKOSLOVJE, priročnik z vajami

Marta Pavlin

SKLADNJA, priročnik z vajami

Naročila:

JUTRO d. o. o., Črnuška c. 3, p. p. 4986, 1001 Ljubljana

Tel. (01) 561-72-30, 041 698-788 • faks (01) 561-72-35

E-pošta: JUTRO@SIOL.NET

Knjigarna na internetu: WWW.JUTRO.SI